

О. А. Ігнатова,
О. В. Якушев

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті викладені практичні рекомендації щодо вдосконалення державного управління процесом працевлаштування молоді на основі стимулювання ВНЗ щодо підвищення якості професійної вищої освіти в Україні. Запропоновано запровадження Центру сертифікації випускників, яка матиме за мету оцінювання якості освіти.

З початку XXI століття активно розробляються світові університетські рейтинги. Найавторитетніші світові системи, котрі існують на сьогоднішній день у цій галузі, – Академічний рейтинг університетів світу (Шанхайський рейтинг, ARWU) та Рейтинг університетів світу за версією «Таймс» (The Times Higher Education-QS World University Rating). Але жодного українського вищого навчального закладу серед п'ятисот найкращих університетів світу немає. Кожен рейтинг має свою специфіку, але, на думку авторів, головний критерій оцінювання повинен відображати гармонійність інтересів роботодавців та випускників – процес працевлаштування та наявність професійних якісних знань.

Проблема працевлаштування молоді у сучасних умовах економічної нестабільності набуває актуальності та гостро постає перед молодими спеціалістами, вищими навчальними закладами (ВНЗ), роботодавцями, державою. Наявність вищої освіти для більшості випускників ВНЗ в Україні, на жаль, не є гарантією забезпечення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках праці.

Вихід молоді на ринок праці відбувається, переважно, після закінчення навчання. Коли випускник ВНЗ отримує диплом, перед ним постає питання про працевлаштування. Саме на цьому етапі виникає багато проблем щодо реалізації трудового потенціалу. Деякі перешкоди при цьому долаються за допомогою суб'єктивних засобів, як-то влаштування на роботу за рекомендаціями, але масові питання зайнятості молоді можуть бути вирішені виключно на основі ефективного державного регулювання. Сьогодні існують реальні проблеми державного впливу на процеси працевлаштування молоді, які призводять до високого рівня безробіття серед молодого населення та ставлять під сумнів якість вищої освіти країни.

Проблеми якості освіти у різних її вимірах досліджують такі науковці: як проблему філософії освіти – В. Андрущенко, В. Вікторов, В. Кремень; із позицій педагогічної науки і практики – О. Овчарук, О. Локшина, О. Ляшенко, О. Савченко та інші. Трактуювання поняття «якісна освіта» визначено у роботах як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників [3; 7; 8; 12; 13]. Разом із тим оцінено значення цього поняття для вищої освіти України в умовах європейської інтеграції, визначено чинники, які впливають на якість освітньої послуги. Встановлено, що на рівні навчального закладу потрібно забезпечити якісне надання освітніх послуг; дієво впроваджувати міжнародні стандарти якості освіти; сприяти організації навчального процесу, адекватного сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки; сприяти контролю за якістю підготовки кадрів на усіх рівнях навчання; прикласти максимум зусиль до участі навчальних закладів у річних рейтингах вишів світу [10]. Проте й досі немає єдиного визначення поняття якісної освіти, ефективної організації та методики оцінки якості вищої освіти в Україні.

Оцінка якості освітніх послуг, які надають ВНЗ, має бути щільно пов'язана з рівнем набуття практичного досвіду студентів у процесі навчання, що є однією з основних вимог роботодавців, а також із показниками подальшого працевлаштування випускників.

© Ігнатова Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук;

Якушев Олександр Володимирович – магістрант.

Красноармійський індустріальний інститут Донецького національного технічного університету, м. Донецьк.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного управління процесом працевлаштування молоді на основі стимулювання ВНЗ щодо підвищення якості професійної вищої освіти в Україні.

Проблеми зайнятості молоді в Україні, яка становить третину загальної чисельності незайнятих громадян, що перебувають на обліку в державній службі зайнятості, регулюються відповідно до положень законів України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 № 803-ХІІ [5] та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-ІІІ [6]. Шляхи покращення ситуації, викладені в діючому законодавстві регулювання питання працевлаштування, не є ефективними, оскільки фактична кількість безробітних серед молоді майже втричі перевищує офіційні показники.

Проблеми молоді на ринку праці спричинені певними особливостями соціального стану і трудової поведінки [4]:

- досить високим освітнім рівнем;
- низькою адаптованістю та вразливістю щодо навколишнього економічного й соціального середовища;
- підвищеними вимогами щодо працевлаштування (престижу, заробітку), до змісту, характеру й умов праці;
- високою професійною і територіальною мобільністю, що зумовлена неусталеністю та слабкістю економічних і соціальних зв'язків молоді людини.

Але в Україні отримання високого освітнього рівня не підкріплюється реальним практичним досвідом випускників.

Кожний вищий навчальний заклад має дворівневу систему навчання для отримання освітньо-кваліфікаційних рівнів, структуру (терміни) більшість яких автор наводить у схемі на рис. 1.

Рисунок 1 – Рівні вищої освіти в Україні

На думку авторів, сучасне отримання вищої освіти має значний недолік: більший термін – 4 роки (бакалавр), відводиться на дисципліни, що зосереджені на теорії, а останні 1-1,5 роки (спеціаліст, магістр) на застосуванні теоретичних баз та науковій діяльності. Для вирішення початкових питань (наявності досвіду роботи в майбутньому при працевлаштуванні) з потенційними роботодавцями, автори пропонують на першому рівні (термін 4 роки) – застосовувати практичні навички (вивчення програм, виконання лабораторних робіт, стажуванні за майбутнім фахом), а на другому рівні (останні 1-1,5 роки) – займатися новітніми розробками.

Законодавчо держава виявляє турботу щодо випускників вищих навчальних закладів, тому і наділяє освічену молодь особливим правовим статусом – молодий спеціаліст. Молодим фахівцям (випускникам державних навчальних закладів) надається робота відповідно до отриманої спеціальності та кваліфікації на строк не менше 3 років (ст. 197 КЗпП) [11]. Також їм гарантується право на відпустку тривалістю 30 календарних днів, за час якої виплачується допомога в розмірі місячної стипендії за рахунок замовника.

Але щоб отримати роботу, потрібен фаховий досвід, яким ВНЗ не забезпечують. У 2011 році серед молоді до 24 років спостерігається високий рівень безробіття (17,4 %), низький рівень зайнятості (33,5 %), а також високий рівень неактивності. Зокрема частка юнаків та дівчат, які не працюють і не навчаються, в Україні становить майже 19 % [2]. Реального працевлаштування молоді в сучасній країні майже не відбувається – в більшості випадків ВНЗ зобов'язує випускників засвідчувати фіктивні гарантовані листи працевлаштування, щоб не мати складностей з фінансуванням державним замовленням та своєю престижністю (чим привабливіший перелік спеціальностей, тим більша кількість абітурієнтів), тим самим надавати недостовірну інформацію Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України. А роботодавці, в свою чергу, не можуть відібрати головні критерії, за якими можна оцінити молодого фахівця та надати нові робочі місця. Звідси виникає приховане безробіття.

Таким чином, участь роботодавців у системі працевлаштування випускників ВНЗ здебільшого фіктивна, тому що керівники не мають стимулу брати на роботу початківців, мотивуючи це відсутністю досвіду потенційних підлеглих.

Важливість обраної теми обумовлена необхідністю виконання завдання зі створення ефективного державного механізму працевлаштування молоді, особливе місце в якому займає якість вищої освіти та можливість практичного застосування набутих знань.

Якість освіти – це ряд системно-соціальних якостей і характеристик, які визначають відповідність системи освіти прийнятим вимогам, соціальним нормам, державним освітнім стандартам [9].

Отримання якісної освіти залежить від наступних факторів:

- 1) якості вимог – цілей, стандартів і норм;
- 2) якості ресурсів – програм, контингенту абітурієнтів, кадрового потенціалу, фінансів, матеріально-технічного забезпечення;
- 3) якості освітніх процесів – освітніх технологій, наукової та навчальної діяльності, управління.

Вищенаведені показники забезпечують підготовку кваліфікованих молодих фахівців, якщо будуть використовуватися своєчасно та ефективно.

Іноземні науковці та експерти застосовуються три основних підходи до оцінювання якості освіти:

- результативний (об'єктивні показники);
- репутаційний (експертні оцінки);
- загальний (експертні оцінки об'єктивних показників).

У будь-якій країні можуть використовуватися і такі показники, як престижність ВНЗ (традиційний підхід), відповідність стандартам (науковий підхід), задоволення клієнта (менеджерський підхід), споживач визначає якість (споживчий підхід), користь вищого закладу для суспільства (демократичний підхід).

Якість освіти повинна визначати рейтинг вищих навчальних закладів будь-якої держави, в яких молодь може навчатися та отримувати потужні знання. Рейтинг (від англ. rating) – це числовий або порядковий показник успішності або популярності, який відображає важливість або вплив певного об'єкта або явища [1].

Саме рейтинг впливає на думку суспільства, оскільки будь-яка сучасна молода людина бажає навчатися та отримати престижний диплом (у певних регіонах обрати

найкращій заклад для себе). В Україні існує безліч рейтингів ВНЗ («Компас», «Гроші», «Топ-200» та ін.), розроблені різними організаціями. Рейтинги значно відрізняються один від одного через різні критерії та методики оцінювання, що вводить в оману майбутніх молодих спеціалістів. Вони не мають головного – реального та ефективного показника якості освіти.

Один із авторів провів дослідження якості власних отриманих знань на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»: у 2011 році став абітурієнтом трьох вищих навчальних закладів – для вступу на другий рівень вищої освіти з метою отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» або «магістр».

Обрані за рейтингом ВНЗ:

«А» – базовий національний технічний університет, в якому навчався 4 роки;

«В» – престижний національний університет економіки та торгівлі;

«С» – державний університет, складав іспити одразу на 3 спеціалізації необхідного фаху.

«+» – рекомендований на зарахування за державним замовленням;

«-» – не рекомендований на зарахування за державним замовленням.

У таблиці 1 зведені критерії відбору та результати вступної компанії.

Таблиця 1 – Критерії відбору та результати вступної компанії

ВНЗ	Кількість дисциплін у фаховому іспиті	Шкала оцінок	Екзамен. оцінка з фахового іспиту			Екзамен. оцінка з іноземної мови	Результат вступу на ОКР «спеціаліст»			Результат вступу на ОКР «магістр»		
А	10	50 балів	46			40	державний бюджет +			держ. бюджет +		
В	3	200 балів	149			не явка	державний бюджет +			-		
С	6	100 балів	57	46	37	30	+	+	+	-	+	-

При відборі конкурсантів враховувався середній бал диплому освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» – у ВНЗ «А» та «С», а наукові досягнення (перемоги, наявність статей) враховувались тільки у ВНЗ – «В» та «С». Таким чином, усі дисципліни які входили до складу екзамену з фаху – були знайомі за підготовкою, але рівень володіння теоретичними та практичними навичками – суттєво різний. Ця проблема зумовлена також різними типами та структурами завдань, кількістю наявних дисциплін в екзаменаційних квитках обраних ВНЗ:

«А» (10 дисциплін у фаховому іспиті) – 40 тестових завдань відкритого типу та 1 комплексне практичне завдання;

«В» (3 дисципліни у фаховому іспиті) – 25 тестових завдань відкритого типу, 10 завдань закритого типу та 3 теоретичних питання;

«С» (6 дисциплін у фаховому іспиті) – 100 тестових завдань відкритого типу.

Було виявлено одну з головних проблем при вступі до ВНЗ – відсутність уніфікації навчальних програм за спеціальностями (в кожному навчальному закладі різні вимоги). Отже, абітурієнт ВНЗ, який володіє лише 50 % потрібних знань на вступних випробуваннях, може бути зарахованим на місця за державним замовленням, а для вступу на контрактну основу узагалі – мінімальний показник 24 %. Це підтверджує факт низької якості вищої освіти в Україні. Національні та державні ВНЗ III-IV рівнів акредитації надають послуги навчання освітньо-кваліфікаційним рівням («бакалавр», «спеціаліст», «магістр») без наявності достатніх якісних знань і навичок. У подальшому цей фактор негативно впливає на процес працевлаштування і виконання професійних завдань. Тому автори пропонують удосконалити механізм державного управління шляхом створення Регіональних та Всеукраїнських центрів сертифікації випускників ВНЗ, які нададуть змогу оцінювати якість знань і практичних навичок роботодавцям та працевлаштовувати молодь, а також розробити формулу формування реального рейтингу престижності ВНЗ.

Центр сертифікації випускників (ЦСВ) – новостворена організація, яка матиме за головну мету: оцінювання якості освіти за розробленою єдиною програмою перевірки знань для різних спеціальностей ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Склад організацій пропонується створити з фахівців Мінпраці, Міносвіти, роботодавців та науковців. Такі центри зможуть суттєво впливати на процес працевлаштування та перевірки якості знань в Україні (на основі науково-обґрунтованого прогнозу потрібних суспільству кадрів) (рис. 2). При цьому будуть враховуватися особливості регіонів, адже одні умови та структура підприємств у Донбасі, інші у Прикарпатті чи Криму.

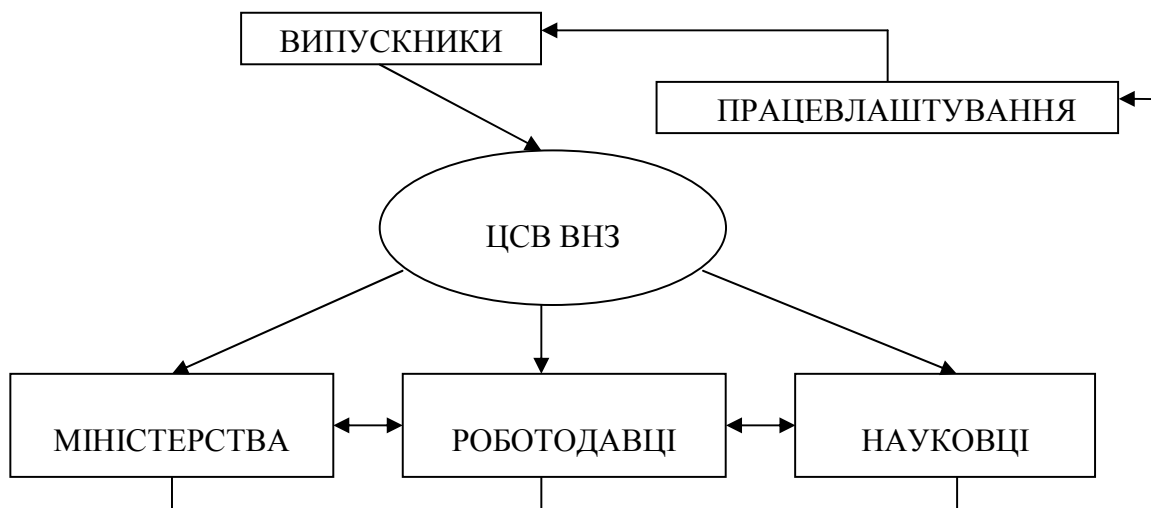

Рисунок 2 – Взаємодія представників ЦСВ

Кожний випускник, за бажанням, зможе пройти сертифікацію та при закінченні ВНЗ отримати разом з дипломом про вищу освіту і державний сертифікат якості набутих знань. Роботодавці будуть мати можливість при відборі на посаду приймати ідентифіковані документи та надавати робоче місце, не вимагаючи досвіду роботи записаного у трудовій книжці. Це надасть змогу мотивувати всі ВНЗ більш якісно проводити навчальні процеси, оскільки показник сертифікованих випускників впливатиме на працевлаштування, а згодом і на престижність вищої освіти України. Місія діяльності ЦСВ – удосконалення механізму надання молодим громадянам першого робочого місця, сприяння державою формуванню молодих спеціалістів та визнання їх роботодавцями.

Пропонується розробити міністерствами законодавчу базу державної підтримки: Закон України «Про діяльність центрів сертифікації випускників ВНЗ III-IV рівнів акредитації», положення та підзаконні нормативно-правові акти, а також внести зміни до Кодексу законів про працю. Доцільно фінансувати ЦСВ ВНЗ за рахунок бюджетів усіх рівнів, прогнозувати потреби ринку у кваліфікованих спеціалістах та ефективно впроваджувати їх у державній молодіжній політиці.

Автори, проаналізувавши діючі рейтинги ВНЗ, роблять висновок, що вони складені із показників, які не відображають фактичний рівень якості освіти в Україні, та розробляють власну формулу розрахунку престижності ВНЗ III-IV рівнів акредитації:

$$PP_{\text{внз}} = I_{\text{нп}} + I_{\text{рс}} + \boxed{I_{\text{с}}}$$

де $I_{\text{нп}}$ – індекс якості науково-педагогічного потенціалу;

$I_{\text{рс}}$ – індекс реального співробітництва (між ВНЗ та компаніями-роботодавцями);

$I_{\text{с}}$ – індекс сертифікації (отримується за даними сертифікації випускників у ЦСВ ВНЗ України III-IV рівнів акредитації).

Таким чином, якщо враховувати запропоновані індекси, можна сформулювати державний рейтинг, який у свою чергу буде відображати реальний рівень престижності

ВНЗ та буде мотивувати університети здійснювати надання освітньо-кваліфікаційних рівнів більш якісно та досконало.

У результаті дослідження соціальних та економіко-правових аспектів вищої освіти та працевлаштування молоді в Україні отримано висновки та внесено пропозиції:

– недосконалість та складність впровадження молодіжної державної політики в Україні є вагомими чинниками проблеми працевлаштування молоді;

– існує неналежний рівень конкурентоспроможності більшості випускників ВНЗ на внутрішньому та зовнішньому ринках праці;

– запропоновано уніфікувати вищу освіту в Україні – зробити рівний базовий професіоналізм (для освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» та ін.);

– висвітлено процес формування прихованого безробіття молодих спеціалістів та місце роботодавців у ньому;

– визначено роль рейтингів ВНЗ у виборі професії молодих українців;

– проведено авторське дослідження якості знань на прикладі вступної компанії 2011 року та зроблено порівняльний аналіз на прикладі трьох державних вищих навчальних закладів;

– розроблено формулу розрахунку престижності ВНЗ III-IV рівнів акредитації, за якою пропонується формувати рейтинг вищих навчальних закладів України;

– запропоновано створення Регіональних та Всеукраїнських центрів сертифікації випускників ВНЗ III-IV рівнів акредитації з метою вирішення проблем працевлаштування молодих спеціалістів, примноження їх фахових знань без початкового досвіду роботи, та підняття якості освіти в регіонах;

– внесено рекомендації щодо вдосконалення законодавчої бази: Кодекс законів про працю, ЗУ «Про вищу освіту», розробити ЗУ «Про діяльність центрів сертифікації випускників ВНЗ III-IV рівнів акредитації», підзаконні нормативно-правові акти для запобігання труднощів при отриманні першого робочого місця особі з правовим статусом «молодий спеціаліст».

Розроблені пропозиції з удосконалення організації та методики оцінки якості вищої освіти мають ефективно вплинути на діяльність механізму працевлаштування молоді, реально підвищити рівень навчання в Україні та надати змогу потрапити українським ВНЗ до світових університетських рейтингів.

Література

1. Вікіпедія : вільна енциклопедія» [Електр. ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

2. Газета «Відомості.ua» : В Україні високий рівень безробіття серед молоді [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://vidomosti-ua.com/news/27923>.

3. Громова Л. А. Качество образования в контексте программы ЮНЕСКО «Образование для всех» : Российское видение / Л. А. Громова, В. Трапицин, В. Тимченко. – Спб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2006. – 72 с.

4. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров та ін. – 2-е вид., доопр. і допов. – К. : КНЕУ, 2005. – 156 с.

5. Закон України «Про зайнятість населення». [Електр. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=803-12>.

6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». [Електр. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

7. Згуровський М. З. Болонський процес-структурна реформа вищої освіти на європейському просторі / М. З. Згуровський». [Електр. ресурс] – Режим доступу : <http://kpi.ua/bologna>.

8. Ильенкова С. Д. Показатели качества образования / С. Д. Ильенкова. – [Електр. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ubo.ru/articles/?cat=124&pub=1332>.

9. Каменская Е. Виступ 12-13 березня 2001р. в Російському університеті дружби народів на «круглому столі» з проблем якості вищої освіти: «Обеспечение качества высшего образования: российский опыт в международном контексте» // Alma Mater («Вестник высшей школы»). – 2001. – № 6. – С. 16.

10. Кінаш І. П. Якість освіти як результат, процес, та освітня система / І. П. Кінаш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.5. [Електр. ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/21_5/363_Kin.pdf.

11. Кодекс законів про працю України (КЗпП). [Електр. ресурс]. – Режим доступу : http://www.jobs.ua/ukr/kzot/articles_all/

12. Плаксий С. И. Парадоксы высшего образования / С. И. Плаксий. – М. : Профи-К, 2005. – С. 146.

13. Селезнева Н. А. Оценка качества профессионального образования / Н. А. Селезнева. – М. : Профи-К, 2001. – С. 81.

*Л. Г. Седельникова,
О. В. Чужинова*

ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ

Статтю присвячено використанню інформаційних технологій в освітньому процесі економічного ВНЗ як однієї з головних умов професійної підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців згідно з вимогами інформаційного суспільства.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що необхідною умовою розвитку вищої професійної освіти є принцип її інформатизації. Використання нових інформаційних технологій в системі вищої економічної освіти відбиває сьогодні політику держави у сфері освіти, цільові установки суб'єктів освітнього процесу і сприяє наближенню освіти до конкретних обставин громадського і професійного життя.

Процес використання інформаційних технологій в економічному ВНЗ спрямований на задоволення потреб виробництва в кадрах потрібної кваліфікації; визначення умов, методів підготовки фахівців широкого профілю, яким властиві не лише високий професіоналізм, але і творче начало, без чого не уявляється вирішення проблем сучасності. Століття глобальної комп'ютеризації та інформатизації надає сучасній людині небачені раніше засоби посилення його розумових можливостей, засоби, що дозволяють до того ж інтенсифікувати процеси інтелектуального розвитку індивіда. Так, використання можливостей засобів сучасних інформаційних технологій дозволяє: ініціювати процеси розвитку певних типів мислення (наприклад, наочно-образного, теоретичного); інтенсифікувати процеси розвитку пам'яті, уваги, спостережливості; сформувати якості лідера, здатного до керівної та організаційної діяльності.

Проблеми використання інформаційних технологій у вищій освіті розглядалися такими дослідниками, як Р. Гуревич, А. Єршов, М. Жалдак, Ю. Машбиць, К. Полат та ін. Проте немає ґрунтованих системних досліджень з цього питання щодо вищої економічної освіти, що й обумовило вибір теми роботи.

Мета роботи – визначення провідних напрямів упровадження засобів нових інформаційних технологій у вищу економічну освіту.

© Седельникова Людмила Геннадіївна – кандидат технічних наук, доцент;

Чужинова Ольга Володимирівна – старший викладач.

Донецький університет економіки та права, м. Артемівськ.